

Dico 2. Hanc gratiam duplo majorem verisimiliter postulavit Elisæus, quam fuerat in Elia. Unde Hebræi sic exponunt: *Fiat in me spiritus tuus duplex*; id est, habeam duplo majorem, quam tu ipse habes: idque probat R. Salomon ex eo, quod in Scripturis legatur Elia fecisse octo miracula, Elisæus vero sexdecim, quæ singula reperiuntur recensita apud Lyranum in hunc locum.

Imo et inter scriptores christianos S. Petrus Damiani serm. 2 de Nativ. S. Joan. Baptistæ dicit: *Si sacra historie tenorem inspicimus diligenter, uberiorem, sive clariorem Elisæum quam Eliam in miraculorum fuisse virtutibus invenimus. Et opusculo sexto cap. 13 tractans de hac materia, rursus ita scribit: In exhibendis sane miraculorum signis, vel in prophetiæ oraculis... gratia sancti Spiritus mimuitur, vel augetur. Sicut a magistro Elisæus petiit, dicens: « Peto, » inquit, « ut fiat duplex spiritus tuus in me. » Quæ nimirum petitio in Elisæi miraculis impleta fuisse dignoscitur, in quibus certe et major virtus, quam in Eliæ signis, et duplex numerus invenitur. »*

Accedit S. Ambros. serm. 2 de Elisæo, qui exclamat: *O hæreditas pretiosa! in qua plus hæredi relinquitur, quam habetur, plus consequitur qui accipit, quam possideret qui largitur!* Per duplicem spiritum, etiam duplo majorem intelligit Theodoretus, Q. 7 cum Græcis.

Favet etiam quod sub Elia fames fuerit trium annorum et sex mensium, sub Elisæo duplo longior, scilicet septem annis, etiam ab ipso prædicta, infra cap. VIII. Sed et LXX interp. vertunt: *Fiat jam spiritus, qui est in te, duplex in me.*

Atque ita etiam legit S. P. Aug. Epist. 57, ubi ita scribit: *Cum igitur qui ubique est, non in omnibus habitet, etiam in quibus habitat, non equaliter habitat: nam unde est illud quod Elisæus poposcit, ut duplex in eo fieret spiritus Dei, qui erat in Elia? Et unde in omnibus similibus sunt alii alii sanctiores, nisi abundantius habendo habitationem Dei? Ubi S. doctor satis insinuat, quod petierit Elisæus spiritum duplo majorem spiritu Eliæ. Et Tract. 74 in Joan. rursus dicit August.: *Non solum non habenti, verum etiam habenti non incassum promittitur [Spiritus sanctus], non habenti quidem ut habeatur, habenti autem ut amplius habeatur: nam nisi ab alio minus, ab alio amplius haberetur, sanctus Elisæus sancto Eliæ non diceret: « Spiritus, qui est in te, duplex sit in me. »**

Dices 1. Si Elisæus postulasset spiritum duplo majorem spiritu Eliæ, hoc inverecundum, imo præsumptuosum fuisset.

R. Neg. assumpt. quia ista postulatio non inverecunda, imo multo minus præsumptuosa fuit, sed e contra maxime laudabilis extitit, eo quod dilectionis instinctu ob salutem proximi Elisæus duplicia signa facere postulaverit, per quæ converteretur populus ad verum Dei cultum, et in vera Dei religione versaretur.

Atque hinc etiam solutio peti potest, si obijciatur illud Matth., X: *Non est discipulus supra magistrum.*

Nam licet iste locus aliter intelligatur, quam objectio prætendit; tantum exhibitione miraculorum, ex optimo fine assignato, Elisæus Eliam superare voluit. *Elisæus ergo major est, quam Elia, in exhibitione signorum, quem tamen nequaquam superat in cumulo meritorum,* ait S. Petrus Damiani serm. 2 de Nativ. S. Joan. Baptistæ.

Dices 2: Ecclesiastici XLVIII, 4 dicitur ad Eliam, post recensita ejus elogia: *Quis potest similiter gloriari tibi?* Ergo ille majori spiritu fuit præditus, quam Elisæus.

R. quod ibidem ̄. 15 dicitur: *Et in Elisæo completus est spiritus ejus.* Si in eo completus, ergo in ipso non fuit minor; sed econtra fuit major, ut patet ex ante dictis. Verba itaque objecta non videntur intelligenda de sanctis Elia posterioribus, sed de anterioribus; et horum nullus poterit gloriari sicut Elia, quia nullus ipsorum suscitavit mortuum, quod tamen fecit Elia; uti observat Bonartius in citatum Ecclesiastici locum.

̄. 12: *Elisæus autem videbat (ad cæli sublima ferri Eliam) et clamabat: Pater mi, pater mi, currus Israel, et auriga ejus.* Hebraice habetur *perasau*, id est, equites ejus, ut etiam vertunt Pagninus et Arias. Est ergo Elisæi acclamatio intelligenda de curru non vulgari, sed militari, seu falcato; ex quibus curribus in acie pugnabant. Unde etiam apud LXX non habetur: *Auriga*, sed: *Eques ejus*; quia scilicet currum bellicorum aurigæ erant equites.

Sensus igitur est: *Vale, o Elia pater mi, qui melior eras Israeli oratione tua curribus et equitibus, ut vertit chaldæus: quasi unus Elia, sicut et olim Moyses, Exod., XVII, esset populo Dei pro integro exercitu.* Siquidem Hebræi per currum, et aurigam more adagiali designant summum in adversis præsidium, et columnem, sicut et latini cum vocant aliquem anchoram reipublicæ, columnem patriæ, etc.

̄. 25: *Ascendit autem (Elisæus) inde (nempe ex agro jerichontino, ubi aquas salsugine ex vicino mari Mortuo infectas sanaverat) in Bethel, sive ut visitaret congregationem prophetarum ibidem manentium, ut putat Lyranus, sive ut oppugnaret alterum ex vitulis aureis, tanquam idolum a Jeroboamo constitutum, ut arbitratur A Lapide.*

Cumque ascenderet per viam, pueri parvi egressi sunt de civitate, et illudebant ei, dicens: Ascende calve. Vocantur hi pueri parvi, quia nondum annos adolescentiæ attigerant, sed jam erant judicii capaces, qui convitiari poterant, *ne dicam blasphemare,* inquit Tertul. lib. IV cont. Marcion. cap. 15. Puta eos fuisse novem, aut decem annorum, ut patet ex ipsa petulantia et maledica irrisione: ideoque a culpa non fuerunt immunes.

̄. 24: *Qui cum respexisset, vidit eos, et maledixit eis in nomine Domini: id est, invocato Dei nomine, pueris a Deo punitionem expetiit, justamque eis imprecatus est vindictam; quia injuria, quæ inferrebat ejus personæ, redundabat in Deum. Atque hæc est prima causa, cur id fecerit Elisæus ex juxta reli-*

gionis zelo: quia dum propheta et servi Dei irridentur tanquam tales, Deus ipse irridetur.

Præterea maledixit eis, ut parentes eorum in ipsis punirentur, ut loquitur Lyranus: parentes enim idololatræ, pueris instillabant suam idololatriam, et contemptum veri Dei, ejusque prophetarum: unde magis parentes, quam pueros punire voluit. Hinc auctor quæstionum ad orthodoxos Q. 80 dicit: *Non est propheta culpandus propter severitatem; cum enim comperisset patientiam præbere peccantibus augere sensum peccati, cumque voces istas quas dicebant pueri prophetam contumelia afficientes, a parentibus suis didicissent (nam illud « Ascende calve » in contumeliam Eliæ dicebant, quasi dicerent: Capiat te quoque spiritus, et in montem transferat inaccessum... ut liberemur te, sicut et illo liberati sumus), propterea occasione puerorum castigavit parentes, ut discerent non afficere contumelia prophetas, et per eos Deum.*

Ea, quæ cap. III habentur de bello Israelitarum contra Moabitas, item quæ cap. IV dicuntur de quibusdam miraculis ab Elisæo factis, non continent particularem difficultatem.

CAPUT V

Elisæus liberat Naaman, principem militiæ regis Syriæ, a lepra per septenam in Jordane lotionem: sed Giezi ob munera mendaciter et simoniace extorta, et ab Elisæo spreto, inficitur lepra, sibi perpetuo adhesura.

QUÆSTIO UNICA. — AN PECCAVERIT NAAMAN SYRUS SUSTENTANDO REGEM SYRIÆ IN TEMPLO REMMON.

Postquam Naaman a lepra liberatus, et ad fidem veri Dei conversus esset, dixit ad Elisæum

̄. 17: *Concede mihi servo tuo onus duorum burdonum de terra. Petit sibi dari de terra israelitica sancta, et a Deo benedicta, quantum ferre possent duo muli. Unde LXX vertunt: Detur servo tuo onus jugi mulorum terræ. Cum enim impium putaret ac sordidum Syriæ pulverem, quem etiamnum calcabat pes idololatriæ et in quo immania idolorum monstra jam pridem fuerant dominata: postulavit ab Elisæo facultatem exportandi ex terra israelitide a Deo electa, quantum sufficeret, ut in Syria extrueret altare, in quo Deo vero israelis sacrificaret.*

Non enim faciet servus tuus holocaustum aut victimam diis alienis, nisi Domino: id est: sed Domino. Factus est ergo Naaman veri Dei cultor, non tamen circumciscus est, nec factus proselytus, ait Menochius, item Lyranus et Abulensis Q. 25. Saltem non legitur nec creditur fuisse circumciscus, inquit Estius. Unde falluntur qui putant Naaman petendo portionem terræ sanctæ, petivisse ab Elisæo dispensationem, ut liceret et sacrificare extra templum hierosolymitanum. Lex enim illa, de non sacrificando extra sanctuarium, ad solos Judæos pertinebat, non ad gentiles; adeoque non obligabat Naaman Syrum: ac proinde dispensatione non indigebat.

̄. 18: *Hoc autem solum est, de quo deprecetur Dominum pro servo tuo, quando ingreditur dominus meus*

templum Remmon (quo nomine significabatur idolum excelsum, puta primarium totius Syriæ) ut adoret, et illo innitente super manum meam, si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re.

Respondit autem Elisæus ̄. 19: *Vade in pace,* quasi annuens petitioni ejus. Unde hinc oritur quæstio, an adoratio Naaman Syri in templo Remmon fuerit obsequium mere civile et politicum, an autem communicatio in ritu idololatrico.

Arbitratur Hugo cardinalis, quod Naaman rogaverit Elisæum, quatenus deprecaretur Dominum, ut ignosceret ei adorationem simulatoriam, utique idoli. Et postquam sibi objecisset, quod simulare idololatriam sit illicitum, adeoque quod Elisæus non posuerit ei dicere: *Vade in pace,* respondet quod forte Naaman promiserit Elisæo, se omnino recessurum a rege, loco et tempore opportuno; et ideo ob favorem religionis (quia neophytus erat, id est recenter ad fidem conversus) dispensavit cum eo ad tempus, ut maneret inter gentiles, ut sic melius prædicaret fidem unius Dei latenter, ut magis crederetur, quia rex in summa reverentia eum habebat. Ita auctor citatus.

Dionys. Carthusianus in hunc Scripturæ locum dicit: *Cum Naaman dispensatum videtur, ut regi suo communicaret, non simulando idoli adorationem, sed quantum ad locum communicando cum rege idololatra, ita ut Naaman in eo sano adoraret Deum verum, in quo rex adorabat idolum: quod, inquit, non est malum in se, quia ubique potest Deus adorari et coli; quia tamen hoc poterat apud ignorantes habere speciem mali, qui existimare poterant, quod causa idololatriæ illuc ingrederetur: quoad hoc putat auctor citatus illum indignasse dispensatione.*

R. et dico 1. Falluntur, qui dicunt Elisæum dispensasse cum Naaman, ut licite posset simulare adorationem idoli Remmon. Ratio est, quia non tantum adorare idolum, sed etiam simulare talem adorationem est per se malum, sive contra jus naturæ, adeoque indispensabile. Nec sunt facienda mala ut eveniant bona.

Dico 2. Varii sustinent, adorationem Naaman non fuisse obsequium mere politicum, sed veram simulationem idololatriæ. Hanc sententiam tradit Gregorius noster de Valentia, Tractatu de fide, et fidei professione, disput. 1, Q. 3, § 2, ubi censet petitionem Naaman versari circa rem illicitam, scilicet circa professionem idololatriæ, ipsumque putasse se cooperaturum idololatriæ regis, ideoque Elisæum non abnuere nec directe respondere, sed permittere, id est negative se habere; quia videbat ipsum hoc tempore esse adhuc incapacem correctionis, ad deponendam hanc idololatriæ simulationem, ideoque correptionem in aliud tempus distulisse; atque pro hac vice successe ei, quod Naaman Syrum ad veri Dei cognitionem perduxisset.

Si assertoribus hujus opinionis objicias, quare ergo dixit Elisæus: *Vade in pace?* respondent verba illa

Elisæi non esse judicantis adorationem Naaman esse licitam; quia Elisæus non erat desuper interrogatus, neque enim Naaman petivit facultatem licite adorandi in templo Remmon, sed hoc unum rogavit, ut pro se deprecaretur Dominum, efficeretque ut hoc delictum sibi ignosceretur a Deo. Unde verba Elisæi: *Vade in pace* (juxta hanc opinionem), non sunt approbantis adorationem Naaman tanquam rem licitam, sed spondentis se facturum quod postulaverat, scilicet quod pro eo deprecaretur Dominum.

Si quis instet, si adoratio Naaman fuerit illicita, cur illum non instruxit Elisæus, et ab ea deterruit? respondent hujus opinionis auctores, quia videbat propheta eum metu regis nimis præoccupatum. Addunt, quod forte instruxerit, quamvis Scriptura id taceat.

Si quis ulterius urgeat, quomodo ergo Naaman serio potuerit implorare preces Elisæi, si talem adorationem nollet metu regis omittere? respondent, quod propter imperfectam et inefficacem voluntatem omittere, quam habebat Naaman, quæ efficaciori gratia poterat fieri efficax, et ut fieret efficax, serio potuerit Elisæus Dominum deprecari.

Sed hæc videntur potius speciose quam vere dici: ut quid enim Naaman regem, cui tam carus erat, timuisset pro non adorando idolo, quem non timuit pro adorando Deo Israel, ipsique altare exstruendo, etc? Deinde tentatio Dei est, sive irritatio, ipsum orare, ut velit tibi dimittere peccata futura, quæ actualiter vis suo tempore perpetrare. Quare

Dico 3. Adoratio Naaman fuit obsequium mere politicum, adeoque licitum. Porro obsequium politicum distinguitur a servili per hoc, quod non fiat causa dominum suum adjuvandi, sed solummodo honorandi, juxta morem quo alii domini a suis honorantur.

Cum itaque Naaman esset princeps militiæ, et valde carus regi, incedebat ad latus ejus, et rex sustentabatur super manum ejus. Quare necesse erat, ut Naaman se ad regis motum atque habitum accommodaret. Ex quo fiebat, ut cum rege stante staret, cum incedente incederet: consequenter si rex in terram proccideret, aut in genua proccumberet, non poterat Naaman se non inclinare, et speciem saltem edere adorantis ac supplicis, præsertim dum rex humeris ipsius innitebatur.

Sicuti enim lib. Esther, cap. XV, 6, ubi de illa regina dicitur: *Super unam quidem (famulam) innitebatur, quasi præ delictis, et nimia teneritudine corpus suum ferre non sustinens*, obsequium hujus famulæ erat mere politicum, ita similiter obsequium Naaman erat mere politicum: nam etiam rex Syriæ quamdam quasi teneritudinem vel delicias affectans, aut potius decoris causa, cum incederet, aut quacumque de causa se prosterneret, solebat inniti aut manibus aut humeris primarii principis. Quod enim solerent reges aliorum manibus aut humeris inniti, patet infra ex cap. VII, 2 et 17, ubi Joram rex Israel legitur incubuisse super manum ducis sui. Porro obsequium quod dux ille exhibebat regi Israel, etiam videtur Naaman exhibuisse regi Syriæ: nam quod erat dux ille respe-

ctu Joram, hoc erat Naaman respectu Benadad.

Quod autem petat preces prophetae, ut Deus sibi illud obsequium ignoscat, ideo est, quia multa quidem sunt in se licita, sed non semper facienda, nisi sit aliqua justa causa, qualem hic habebat Naaman: unde petit preces Elisæi, ne illud obsequium fiat illi aliquando occasio relabendi.

Unde quod ait Elisæus: *Vade in pace*, non est dispensantis, sed declarantis licitum esse, quod faciebat, inquit Estius. Id autem erat adorare, hoc est procumbere, et inclinare se ad sustentandum regem, volentem adorare in templo Remmon: græce enim pro adorare est *προσκύβειν προσκύνειν*, hoc est procumbere, seu advolvi. Id autem Naaman non solum ibi, sed et alibi faciebat, quotiescumque rex super eum volebat inclinare. Quod igitur alibi licite poterat facere, id non erat illicitum facere in templo Remmon. Ita Estius.

Patet id etiam ex verbo hebraico *Sachab*, quod proprie significat *curvare*, vel *incurvare se*, quemadmodum hic vertit Arias Montanus. Unde etiam Paraphrasis chaldaica habet: *Cum intraverit dominus meus in domum Remmon, ut adoret ibi, et ipse innixus fuerit super manum meam, et incurvavero me.*

Itaque jam dicta incurvatio ex natura sua non est vera adoratio; et non nisi improprie per catachresin, seu verbi abusionem *adoratio* vocatur; quandoquidem non sit nisi obsequium domino debitum a famulo, quod si famulus omitteret, non inurbanus tantum, sed etiam infidelis haberetur.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.— Obj. I. Adoratio regis et adoratio Naaman exprimuntur eodem vocabulo, tam in hebræo, quam in græco et latino. Atqui adoratio regis fuit idololatrica; ergo et adoratio Naaman.

R. disparitatem peti ex circumstantiis, quas satis observavit textus chaldæus, dum regi *adorationem*, ipsi vero Naaman incurvationem attribuit. Cum ergo verbum hebraicum *Sachab*, pro quo *adorare* reddit hoc loco S. Hieronymus, proprie significet incurvare se, aut humiliare (quo modo millies ipse Hieron. exposuit, ut testatur Sanctius) vi solius verbi *adorare* non habetur, quod rex Syriæ exhibuerit cultum idololatricum, sed id evincitur aliunde seu ex circumstantiis.

Obj. II. Naaman cooperabatur regi adoranti Remmon; ergo cooperabatur ejus idololatriæ.

R. Neg. conseq. Nam ut observat A. Lapide, Naaman cooperabatur duntaxat regi ad actionem naturalem, scilicet ad solam curvationem corporis, non autem ad moralem, vel ad intentionem regis, quæ erat se incurvando adorare idolum. Sic nobiles, qui comitantur regem euntem ad templum infidelium, non peccant: quia non comitantur, ut vadat et intersit illicitis infidelium ritibus, sed absolute ut vadat quocumque libuerit: comitantur enim eum honoris gratia, et causa obsequii, sicut famuli suum dominum.

Obj. III. Famulus, qui supponit humeros domino suo, ut ascendat per fenestras ad constuprandam

virginem, cooperatur ejus stupro, et graviter peccat; ergo etiam Naaman Syrus supponens humeros regi, ut adoraret idolum, cooperatus est cultui idololatrico; et consequenter graviter peccavit.

Antecedens patet ex propositione 51 damnata per Innoc. XI, quæ ita sonat: *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, et multoties ei inservit, deserendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis delinquenti, ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.*

Neg. conseq. Disparitas enim ultro occurrit in oculos: siquidem in casu propositionis damnate illa suppositio humerorum est medium influens in stuprum: in casu autem Naaman Syri submissio mere præstatur obsequii et decoris gratia, nec ullo modo in idololatriam regis influebat.

Hinc Tertul. lib. de Idololatria cap. XV ita scribit: *Sed quoniam ita malis sæculum circumdedit idololatria, licet adesse in quibusdam, quæ nos homini, non idolo officiosas habent. Plane ad sacerdotium, et sacrificium vocatus, non ibo (proprium enim diaboli officium est), sed neque consilio, neque sumptu, aliave opera hujusmodi fungar: si propter sacrificium vocatus assistam, ero particeps idololatriæ: si me alia causa conjungit sacrificanti, ero tantum spectator sacrificii.*

Reflectendum igitur bene est, an obsequium, quod ab aliquo petitur, aut alicui præstatur, petatur, aut præstetur propter ipsam actionem malam, seu ratione actionis malæ, ut tempore hæc facilius, et commodius exerceatur. Si ita contingat, ille qui istud obsequium illo casu exhibet, peccat; quia tunc cooperatur actioni malæ. Et sic etiam Naaman peccasset, si vel ad petitionem regis, vel etiam sponte eum sustentasset, ut ipse rex facilius, vel commodius potuisset exhibere cultum idololatricum in templo Remmon. At cum Naaman hoc non fecerit, sed solum decoris aut honoris gratia regem sustentaverit: ideo idololatriæ cooperatus non fuit; ac consequenter nec peccavit.

Obj. IV. Diaconus, qui sacerdoti solemniter celebranti, et calicem offerenti porrigit dextram, cooperatur actioni sacræ; ergo Naaman manum porrigeni regi adoranti idolum, videtur particeps cultus idololatriæ.

R. Neg. conseq. Siquidem diaconus vi ordinationis specialiter deputatur ad hoc ministerium: adeoque vi officii et muneris sui concurrat ad actionem sacram: Naaman vero tantum generaliter tenebatur obsequii regi, nec specialiter deputatus erat, aut rogatus, ut ei in cultu idololatrico ministraret.

Obj. V. Ex verbis Naaman ad Elisæum videtur manifestum, quod se peccare existimaverit ita adorando; alias enim non petivisset sibi ignosci a Domino intermissione Elisæi, si sibi persuasisset adorationem suam esse obsequium mere politicum, non simulationem idololatriæ.

R. Ultra ea, quæ de petitione Naaman supra dicta

sunt, quod in initio forte formidaverit, aut apprehenderit aliquam culpam in isto obsequio politico (sicut faciunt, qui sunt conscientia meticolosæ) et ideo rogaverit Elisæum, ut oraret Dominum pro se, scilicet si aliquo modo in hoc delinqueret, ut ignosceretur sibi. Elisæus autem declaravit ei: quod hoc non esset illicitum dicendo: *Vade in pace*. Ac si diceret: *Perge securus de hoc, quia non peccabis hoc faciendo*. Ita Lyranus et Abulensis cum communi sententia.

Et revera, ex eo quod Elisæus diceret: *Vade in pace*, omnino colligebat Naaman Elisæum ipsius petitioni annuere, et concedere, ut rege adorante, adoraret, id est se incurvaret etiam ipse in templo Remmon: quare nisi hoc fuisset ipsi licitum, Elisæus fovisset et confirmasset Naaman in sua idololatria; quod absit.

Et sane quid profuisset Naaman Syro conversum esse ad cultum veri Dei, si interim securus dimittebatur a propheta in simulatione idololatriæ? Certe hæc ipsa et grave peccatum est, et ad damnationem æternam ei sufficiebat.

Obj. VI. Saltem Naaman peccabat peccato scandalis: putabant enim aulici eum adorare cum rege idolum Remmon, cum tamen scirent eum esse cultorem Dei Israel.

Nullum hic intervenisse scandalum, tum quia sciebant Naaman ex officio teneri ad sustentandum regem in hac corporis curvatione; tum quia Naaman publice abdicarat idola, et profitebatur cultum Dei Israel, eique altare erexerat, ubi cum tota sua familia Deum verum adorabat, et suis temporibus sacrificium offerebat.

Obj. VII. Si adoratio, seu prostratio Naaman possit excusari a peccato, etiam ab eo excusari poterit cultus *Confucii* apud Sinenses, de quo a multis annis sub Innocentio XII et Clemente XI ejus successore magna mota fuit quæstio. Nam adoratio sive prostratio, et thuris oblatio, quæ fit coram statua *Confucii*, non semper fit ad protestandum in eo aliquam divinitatem (ut nonnulli conati sunt persuadere), sed mere ad testificandum, quod fuerit magnus politicus, philosophus, aut vir sapientia celebris, qui rempublicam Sinensem sapientissimis legibus instituit, etc. Item ejusmodi adoratio, et thuris oblatio etiam a Sinensibus offertur legatis, aliisque personis excellentibus; adeoque non est nisi adoratio quædam politica, et cultus civilis: ac proinde Sinensibus ad veram fidem conversis non videtur interdicendus. Atqui tamen Roma illum cultum prohibuit, et damnavit sententiam illorum missionariorum, qui eundem, tanquam mere civilem, asserebant, permittebant, et a peccato excusabant; ergo, etc.

Prob. min. ex Bulla Clementis XI quæ incipit: *Ex illa die*, edita 19 martii anni 1715, in qua sua sanctitas inter cæteros illicitos Sinensium ritus etiam prohibet sequentes, et ita decernit: *Ad hæc nullatenus, nullaque de causa permittendum esse Christi fidelibus, quod præsent, ministrent, aut intersint solemnibus sacrificiis, seu oblationibus, quæ a Sinensibus in utroque*